



ביאורים

הרמב"ם פתח את הפרק בדיני לשון הרע, והפליג מאוד בהסבר חומרת האיסור שיש בו הרס של החברה. הוא חותם את הפרק בשני איסורי תורה נוספים - נקימה ונטירה, שההתגברות עליהן: "היא הדעה הנכונה שאפשר שיתקיים בה יישוב הארץ ומשאם ומתנם של בני אדם זה עם זה".

ישנן כמה מצוות שבין אדם לחברו שלפעמים במבט ראשון נראות לנו כ'עצות טובות' או כמעלות מידותיות חשובות, ואיננו שמים לב שמדובר במצוות מהתורה שחובה על כל יהודי לקיימן. עניין זה בולט במיוחד באיסור נקימה ונטירה. נקימה ונטירה הן תולדות של מעשה שעשה לנו אדם אחר, או שנמנע מלעשות לנו משהו שהיה מצופה ממנו. לעיתים יש לנו נטייה 'לזכור לו' את מה שעשה ולפעמים אף להגיב בדיבור או במעשה בהתאם. אם נתבונן בעניין לעומק, יש בדבר זה סכנה גדולה לחייה הטובים והמאוחזים של החברה. הנקימה והנטירה מרגילות את האדם לשמור בלבו מחשבות רעות על הזולת, ובנוסף לשמר ולהעצים את הפירוד שבין אדם לחברו.

התורה רואה את האדם כבעל שליטה על מעשיו ומחשבותיו. היא מחנכת אותנו להתרגל מה לחשוב, מה לדבר ומה לעשות. מתוך כך התורה מצווה עלינו להימנע מלהזכיר לחבר דברים רעים שעשה לנו שאותם אנו 'נוטרים' בלבנו, או מלנקום בו על כך. לשיטות מסוימות, התורה אף מצווה לא לנצור את הכעס בלבנו.

הרמב"ם בדבריו כאן לא דורש מאיתנו למחוק את האישיות שלנו ולתת לכל אחד לרמוס אותנו. הרמב"ם מלמדנו שעל אף שכבני אדם בעולם הזה טבועה בנו הרגשה של חשיבות גדולה כלפי כל מה שנעשה בעולמנו, וממילא אם נעשה לנו עוול הדבר משפיע עלינו מאוד - בכל זאת אם נסתכל עליו במשקפיים נכונים, נבין שלא נכון לעשות 'עניין' מדברים שכאלו. להשגת הדברים הגשמיים, כמו גם לכבוד ולשאר הדברים של העולם הזה, אין ערך עצמי נצחי, ולא נכון לתת להם חשיבות יתר על המידה ולנקום ולנטור בגללם. חשיבה זאת מרוממת את האדם למדרגה רוחנית גבוהה יותר, ומרגילה אותו להבחין בין טפל לעיקר ולא להשתעבד לעולם הזה.

הרחבות

• דרך ההתמודדות עם הנטירה בלב

מִקְחָה הַדְּבָר מִלְבוֹ. נקמה היא במעשה ולכן ברור כיצד ניתן לאסור אותה, אולם נטירה היא בלב, כיצד ניתן להתמודד עם רגשי הנטירה הטבעיים כלפי מי שלא הטיב לנו או אפילו פגע בנו? מסביר רבי אליעזר פאפו: "כאשר יתן החי אל לבו ויאמין באמונה שלימה כי מפי עליון תצא הרעות והטוב הבאות על האדם, בין שהיא בידי שמים בין שהיא בידי אדם אפילו כדי שוה פרוטה, ואין שום אדם יכול להרע או להטיב אפילו כדי שוה פרוטה או לכבדו או לזלזלו בכבודו וכדומה בלתי גזירת שדי", ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם-כן גוזרין עליו מלמעלה, והרבה שלוחים למקום... נמצא שכל העושה עמו טובה או רעה בין בגופו בין בממונו בין בכבודו שליחותא דרחמנא קעביד (שליחות ה' הוא עושה). וכאשר יהיה זה קבוע בלבו באמונה שלימה במסמרים בל ימוט לבבו יבין שאין להאשים את חברו... וה' לא ימנע טוב והבא ליטרה מסייעין אותו" [פלא יועץ, נקימה ונטירה]. כשנבין שהאירועים מתרחשים על פי תכנית אלוהית ולא על פי החלטות אנושיות, ושהצער שחווינו היה מכוון אף הוא ביד ה' - נקפיד פחות על מי שפגע בנו, שאף שעשה זאת מדעתו אינו אלא שלוחו של מקום.

ז, הַנוֹקֵם אֶת חֲבֵרוֹ - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמָרוּ: "לֹא תִקֵּם" (ויקרא ט"ח), וְאֵף עַל פִּי נְקִימָה וְנִטְיָרָה שְׂאִינִי לֹקֵה - דְּעָה רַעָה הִיא עַד מְאֹד, אֲלֵא רְאִי לְאֲדָם לְהִיּוֹת מְעַבֵּיר עַל כָּל דְּבָרֵי הָעוֹלָם, שֶׁהַכֹּל אֲצֵל הַמְּבִינִים דְּבָרֵי הַכֹּל וְהַבְּאִי, וְאִינִן פְּדֵאִי לְנִקָּם עֲלֵיהֶם.

ז, כִּיצַד הִיא הַנְּקִימָה? אָמַר לוֹ חֲבֵרוֹ 'הַשְּׂאִילֵנִי קְרָדְמָךְ', אָמַר לוֹ 'אִינִי מְשֹׂאֵלְךָ'. לְמַחֵר צָרָךְ לְשֶׂאל מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ 'הַשְּׂאִילֵנִי קְרָדְמָךְ', אָמַר לוֹ 'אִינִי מְשֹׂאֵלְךָ, כְּדָרְךָ שֶׁלֹּא הַשְּׂאִילְתִּי כְּשֶׁשְּׂאִילְתִּי מִמֶּךָ' - הֲרִי זֶה 'נוֹקֵם'. אֲלֵא כְּשִׁיבֹא לְשֶׂאל, יִתֵּן בְּלֵב שְׁלָם, וְלֹא יִגְמַל כְּאֲשֶׁר יִגְמַל לוֹ, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּאֵלֹ. וְכֵן אָמַר דָּוִד בְּדַעוֹתָיו הַטּוֹבוֹת: "אִם יִגְמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע" (תהילים ז,ה).

ח, וְכֵן כָּל הַנוֹטֵר לְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֹאֲמָרוּ: "וְלֹא תִטֹּר אֶת בְּנֵי עַמְּךָ" (ויקרא ט"ח). כִּיצַד? רְאוּבֵן שְׂאָמַר לְשִׁמְעוֹן 'שְׂכַר לִי בֵּית זֶה' אוֹ 'הַשְּׂאִילֵנִי שׁוֹר זֶה', וְלֹא רָצָה שִׁמְעוֹן. לְיָמִים צָרָךְ שִׁמְעוֹן לְרְאוּבֵן לְשֶׂאל מִמֶּנּוּ אוֹ לְשַׁכַּר, וְאָמַר לוֹ רְאוּבֵן 'הֵא לָךְ, הֲרִינִי מְשֹׂאֵלְךָ וְאִינִי כְּמוֹתְךָ, וְלֹא אֲשַׁלֵּם לָךְ כְּמַעֲשֶׂיךָ' - הַעוֹשֶׂה כְּזֶה עֵבֵר בְּלֹא תִטֹּר'.

ח, אֲלֵא יִמְחָה הַדְּבָר מִלְבוֹ, וְלֹא יִטְרַנּוּ, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁהוּא נוֹטֵר אֶת הַדְּבָר זֹזְכְרוּ, שְׂמֵא יָבֹא לְנִקָּם, לְפִיֶּךָ הַקְּפִידָה תִּזְרָה עַל הַנְּטִירָה, עַד שִׁיִּמְחָה הָעוֹוֹן מִלְבוֹ כָּלֵל, וְלֹא יִזְכְּרֵנוּ. וְזוֹ הִיא הַדְּעָה הַנְּכֹנֶה שְׂאֶפְשֵׁר שִׁיתְקַיֵּם בָּהּ יִשׁוּב הָאָרֶץ וּמִשְׁאָן וּמִתְנֵן שְׁלִבְנֵי אֲדָם זֶה עִם זֶה.

בריה רחמנא דסייען

לְהִיּוֹת מְעַבֵּיר עַל כָּל דְּבָרֵי הָעוֹלָם - לא להתייחס לדברים שאינם חשובים. דְּבָרֵי הַכֹּל וְהַבְּאִי - דברים בטלים. וְאִינִן פְּדֵאִי - אינם שווים. קְרָדְמָךְ - הגרון שלך (פה"מ שבת ז,ב). אִם יִגְמַלְתִּי שׁוֹלְמִי רָע - מעולם לא עשיתי רע ליהודי שנהג כלפיי כך. הַנוֹטֵר - השומר את השנאה בלבו. יִמְחָה - ימחק.

